

HAYOT DAVOMIDA TA'LIM Olish: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Абдурахмонов Жасур Бекпулатович

СамДУКФ ўқитувчиси

ТАЛАБАЛАР КОГНИТИВ МУСТАҚИЛЛИГИНИ ФАОЛЛАШТИРИШ УСУЛ ВА ВОСИТАЛАРИ ҲАҚИДА

Аннотатсия: Ушбу мақола талабалар когнитив мустақиллигини фоллаштириш усул ва воситалари ҳақида маълумот беради ҳамда тадқиқотимизда диагностика педагогика фанига, яъни “педагогик диагностика” га нисбатан кизиқиш уйғотади.

Калит сўзлар: “диагностика” тушунчаси, билим ва кўникма, шахсий психологик ривожланиш, прогноз килиш, педагогик диагностика, индивидуал таълим, ишлаб чиқариш меъзонлари, диагностик фаолият, педагогик объект.

Турли луғатларда “диагностика” тушунчасининг кўплаб таърифлари мавжуд. Хорижий сўзлар луғат куйидаги таърифларни беради: “диагностика [diagnostikos - тан олиш қобилияти] – машиналар ахволи ва қурилмалар, техник тизимлар ҳолатини тавсифловчи белгиларини ўрганиш, ва уларнинг нормал операция режимда бузилишини олдини олиши четланиши мумкин” (184, с. 160). Изоҳли луғатда ташхис кўйиш, ташхис кўйиш усуллари ҳақидаги таълим сифатида белгиланган (190, с. 438). Педагогик луғатда – диагностика - (юнон тилидан. *diagnōstikos* -тан олишга қодир) - ҳар қандай фаолият турига, шу жумладан маълум мазмундаги ўқув фаолиятига ва мураккаблик даражасига тайёрлик даражасини аниқлаш тартибидир.

Тестлар, ёзма қоғозлар, оғзаки саволлар ва бошқалар тизимига асосланади. Кимнингдир билим ва кўникмалари ҳолати ҳақида тасаввурга эга бўлиш имконини берувчи усуллар. Торроқ фойдаланишда атама ўқув материални ўзлаштириш муваффақиятини текшириш тартиби ва йўллари мажмуини билдиради.

(Э.Сейтхалилов, Б. Рахимов, Н. Азизходжаева).

"Диагностика" концепциясининг илмий билимлар соҳаси сифатида таърифи биринчи бўлиб Л.В. Выготский томонидан берилган: "Диагностика -бу шахсий психологик хусусиятларнинг моҳиятини аниқлашга қаратилган фан: уларнинг ҳозирги ҳолатини баҳолаш, кейинги ривожланишни прогноз қилиш, ташхис қўйиш вазифаси билан белгиланадиган тавсиялар ишлаб чиқиш".

Бир қатор олимларнинг, В.Г.Асеева, А.А.Бодалев, Д.М.Гришин, К.Ингенкампа, В.Лозова, А.Л.Огаркова, М.О.Фаенова, Э.Сейтхалилов, Б.Рахимов, Н.Азизходжаевалар, замонавий умумий илмий қарашларига кўра, "диагностика" атамаси муайян объект ёки тизимнинг ҳолатини унинг муҳим параметрларини рўйхатдан ўтказиш ва кейин уни муайян диагностика тоифасига тайинлаш орқали унинг хатти-ҳаракатларини башорат қилиш ва ушбу хатти-ҳаракатларга керакли йўналишда таъсир қилиш имкониятларини аниқлаш деган хулоса чиқаришга имкон беради.

Тадқиқотимизда диагностика педагогика фанига, яъни "педагогик диагностика"га нисбатан қизиқиш уйғотади.

Педагогик диагностика муаммолари кўплаб олимлар, жумладан Р.Ройлекс, Б.Роллет, Л.Мауерман томонидан кўриб чиқилган. Шунга қарамай, Б.С.Гершунский – педагогик диагностикани ўрнатилган илмий интизом деб аташ мумкин эмас, шунинг учун бу концепциянинг турли талқинлари мавжуд деб, ҳақли равишда ёзган.

К.И.Ингенкампа, педагогик диагностиканинг қуйидаги таърифини:

- * индивидуал таълим жараёнини оптималлаштириш;
- * таълим натижаларини тўғри таърифлашни таъминлаш учун давлат манфаатлари ҳисобланади;
- * ишлаб чиқилган мезонларга асосланиб, талабаларни бир ўқув гуруҳидан бошқасига ўтказишда, уларни турли курсларга юборишда ва ўқув мутахассислигини танлашда хатоларни камайтириш, деб ҳисоблайди :

Ушбу мақсадларга эришиш учун диагностика жараёнида, бир томондан, ўрганиш гуруҳининг шахслари ва вакиллари учун мавжуд бўлган, бошқа томондан, тизимли ўрганиш ва билим жараёнини ташкил этиш учун зарур бўлган шарт-шароитлар аниқланади. Шу билан бирга, диагностика фаолияти билан ўқитувчи жараёни (диагностика воситаларидан фойдаланиш ёки фойдаланмаслик) керакли илмий сифат мезонларини кузатиб, талабаларни кузатиб боради ва сўров ўтказиш, хабарни тавсифлаш, унинг сабабларини тушунтириш ёки келажакда хатти-ҳаракатни башорат қилиш учун олинган натижалар ҳақида кузатув ва сўровлар маълумотларини қайта ишлайди.

Педагогик диагностика илмий билимлар соҳаси сифатида қуйидаги вазифаларни ҳал қилиш учун мўлжалланган:

- * педагогик объектларнинг бевосита қайд этилган кўрсаткичларининг оптимал тўпламини аниқлаш;
- * педагогик объектларнинг муҳим хусусиятларининг замонавий ва ишончли воситаларини лойиҳалаш;
- * педагогик диагностика натижалари асосида алгоритмларни ва қарор

қабул қилиш тартиб-тамойилларини ишлаб чиқиш;

* диагностика воситаларидан истиқболли фойдаланувчилар учун тегишли услубий тавсиялар тайёрлаш;

* педагогик диагностиканинг мавжуд янги метод ва воситаларини такомиллаштириш;

* педагогик диагностика тамойилларини ишлаб чиқиш;

* таълим олувчиларни диагностик фаолиятга тайёрлаш.

Педагогик диагностика муаммоси бўйича нуқтаи назарни кўриб чиқамиз. Унга кўра, педагогик фаолият – таълим-тарбия жараёнининг самарадорлигини ўрганиш деб белгиланади.

Педагогик диагностиканинг предмети таълим ва тарбия объектлари, ўрганиш ва тарбиялаш мезонлари, педагогик вазиятлар, педагогик жараённинг барча иштирокчиларининг вазифалари, таълим ва тарбия субъектларининг фаолиятidir. Педагогик диагностика ўқув фаолиятини ташкил этишга илмий ёндашувни таъминлайди, педагогик ишнинг умумий тизимида кенг қамровли йўналишни яратади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Л.С.Выготский, И.Д. Никулин, Социологнинг иш китоби, 342 б
2. И.Л.Бим, Теория и практика обучения иностранным языкам: традиции и инновации, 344 б.
3. Ўзбекистон миллий энциклопедияси.- Т.: Давлат илмий нашриёти, 1-том. 2001. 400-бет.
4. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. - М.: Рус тили, 1-том. 1981. 173- б
5. Я.А.Коменский “Буюк дидактика”
6. Ал-Бухорий, Абу Аллоҳ Муҳаммад ибн Исмоил. Ал-адабал-муфад (Араб дурдоналари). Тарж.,муқад. ва изоҳлар муаллифи Ш.Бобохонов. – Т.: Ўзбекистон, 1990. – 199 б. – 160 б.